

maart '40 moest de Raad van State er advies over uitbrengen. De Raad ont-ried, in de toch al zo gecompliceerde rechtstoestand op dat moment zodanige wijzigingen aan te brengen, 'dat niemand meer weet, waaraan hij zich heeft te houden', bovendien constateerde hij (een voor de ministerraad ietwat pijnlijke constatering) dat de voorgestelde wijzigingen in strijd waren met de Grondwet¹; het ontwerp verdween onder tafel.

Zo was de regering (en zij is deswege terecht door de Enquêtecommissie gekapitteld²), er niet in geslaagd, tijdig de verhoudingen te scheppen die zij zelf voor de beste hield. Men bleef in het 'een beetje scharrelen en een beetje schuffelen' steken – waarbij opgemerkt mag worden, dat de ontevreden generaal Reynders ijverig naar zich toe schoffelde wat hij maar krijgen kon.

Dat schrijvend, hebben wij niet het oog op het feit dat per 1 november alle gebieden waar stellingen of andere versterkingen lagen, met inbegrip van de provincie Utrecht (behalve de stad Utrecht), het westen van Gelderland en enkele territoriale zeegebieden, in staat van beleg verklaard werden³: tot die maatregel, door generaal Reynders voorgesteld en, wat de landgebieden betrof, vooral bedoeld om spionage tegen te gaan, werd door de regering grif besloten. Neen, wij denken hieraan dat de generaal ten aanzien van het postgeheim handelde *alsof* de staat van beleg al in het *gehele* land afgekondigd was (had het hoofdveldpostkantoor in Den Haag stukken ontvangen die men niet vertrouwde, 'dan zeiden we:', aldus de generaal, 'stuur het maar over Zeist, dan kunnen ze het daar openmaken, hier mag het niet'⁴) – en vooral lijkt ons van belang dat de generaal een aantal artikelen van de Oorlogswet ging toepassen die uitdrukkelijk buiten het *gentlemen's agreement* van 1 september gebleven waren. Op 4 november gaf hij zijn ondercommandanten de bevoegdheid, vergunningen uit te vaardigen voor openbare vergaderingen en optochten (art. 25)⁵; op 9 november (de donderdag waarop tijdens het november-alarm tot intrekking der verloven besloten werd) machtigde hij hen, de gemeente-politie te gebruiken voor het bewaken van objecten als telefooncentrales (art. 13, lid 1)⁶; op 16 november machtigde hij de comman-

¹ Advies, 19 maart 1940, van de Raad van State over het wetsontwerp tot wijziging van de wet op de staat van oorlog en beleg, a.v., dl. I b, p. 17. ² *Enq.*, dl. I a, p. 30.

³ Generale staf: 'Beknopt overzicht van de gang van zaken, leidende tot het in staat van beleg verklaren van het gehele land', a.v., dl. I b, p. 13. ⁴ Getuige I. H. Reynders, a.v., dl. I c, p. 9. Zeist waar het veldpostkantoor van het veldleger gevestigd was, lag, anders dan Den Haag, in het gebied waar de staat van beleg gold.

⁵ 'Tweede regeling voor de uitoefening van het militair gezag' (4 nov. 1939), *Bijlage bij de Handleiding voor de uitoefening van het militair gezag, Boekwerk C* (1940).

⁶ *Bijlage a.v.*